

Projekt *Uczę historii i teraźniejszości* jest współfinansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach programu *Szkoła uczy się*.

I.9 KONTROWERSYJNE PYTANIE TYGODNIKA TIME

I.9.1	Informacja dla nauczyciela	2
I.9.2.	Przebieg zajęć.	3
I.9.3.	Karta pracy ucznia	5
I.9.4.	Materiał pomocniczy	11
I.9.4.1	Religie i systemy wierzeń chrześcijaństwo • islam • hinduizm • ateizm / agnostycyzm / niereligijność / sekularyzm • religie ludowe • buddyzm • chińskie religie tradycyjne • shinto • sikhizm • judaizm • bahaizm • dżinizm • druzym • neopogamizm i wicca • zoroastrianizm	11

KODY QR DO MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH

Kod QR nr 0.
Materiał pomocniczy

Kod QR nr 1.
Okładka tygodnika „Time”

Kod QR nr 2.
Mapa religie świata

ZESZYT GLOBALNY

I.9 KONTROWERSYJNE PYTANIE TYGODNIKA „TIME”

I.9.1 INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA

Temat _____	Kontrowersyjne pytanie tygodnika „Time”,
Czas realizacji _____	🕒 45 min.
Czego się dowiem? _____	Poznam przykłady grup wyznaniowych, ich symbole , liczbę wyznawców oraz występowanie w całym świecie. Poznam prognozy dotyczące rozwoju największych religii. Poznam pojęcie sekularyzacji (laicyzacji).
Dlaczego się tego uczę? _____	Aby uświadomić sobie wielość istniejących systemów wyznaniowych oraz zjawisko współwystępowania różnych wierzeń w dobie globalizacji. Aby umieć analizować schematy kartograficzne, diagramy i wykresy.
Metody pracy _____	• rozmowa nauczająca • analiza schematów kartograficznych i danych statystycznych • dyskusja (kontrowersyjne zagadnienie).
Wyposażenie / materiały _____	• rzutnik multimedialny • kserokopie załączników • dostęp do internetu • smartfony uczniów z dostępem do sieci.

Kod QR do materiału
pomocniczego.

I.9.2. PRZEBIEG ZAJĘĆ

Temat przewidziany na jedną jednostkę lekcyjną.

WSTĘP [⌚ 6 min]

Wyświetl zdjęcie okładki tygodnika „Time” z 1966 roku. Poproś młodzież o przetłumaczenie tytułu. Wyjaśnij, że okładka ta jest zaliczana do ścisłej czołówki najgłośniejszych okładek „Time’a”, jakie kiedykolwiek opublikowano. Zadaj młodzieży pytania umieszczone pod ilustracją. Poproś o pracę w parach. Zbierz odpowiedzi. Zapytaj o odmienne stanowiska. Zachęć do wyrażenia swojego zdania. Po uzyskaniu odpowiedzi, wyjaśnij uczniom/uczennicom związek okładki z przedmiotem lekcji, jakim są różne grupy wyznaniowe, ich rozmieszczenie, wielkość oraz specyfika. Analiza ma na celu uświadomienie młodzieży różnorodności i liczebności istniejących grup wyznaniowych oraz ich specyfiki uzależnionej od czynników historycznych, kulturowych i geograficznych.

ROZWINIĘCIE [⌚ 33 min]

- Jeśli nie korzystasz z rzutnika multimedialnego, rozdaj młodzieży kserokopie niezbędnych materiałów.
- [⌚ 5 min] Poproś młodzież o zapoznanie się z treścią diagramu kołowego [źródło 2], następnie o wykonanie zadania 1. W razie wątpliwości odeślij do materiału pomocniczego *Religie Świata*, opatrzonego kodem QR. Wspólnie ustalcie odpowiedzi. Młodzież powinna uzasadniać każdą z podanych odpowiedzi.
- [⌚ 23 min] Wyświetl uczniom/uczennicom schemat kartograficzny w wersji kolorowej → ■■ Kod QR nr 2 lub rozdaj wydrukowany w wersji czarno-białej.
- Wyjaśnij, że schemat wyjaśnia
 - religie/wyznania dominujące w różnych częściach świata
 - wielkość populacji wyznającej daną religię/wyznanie [zwróć uwagę, że mały prostokąt odpowiada 10 mln wyznawców i jego wielokrotności całej populacji wyznawców na terenie danego państwa].
- Wskaż uczniom/uczennicom legendę do schematu i wyjaśnij znaczenie kolorystyki [kolorami pochodnymi oznaczono wyznania w obrębie tej samej religii].
- Podziel uczniów/uczennice na 4–5 grup i przydziel im pytania [np. gr. A 1–5, gr. B 6–10, gr. C. 11–15, gr. D 12–19]
- Zwróć uwagę, aby podczas rozwiązywania zadania korzystali ze słowniczka umieszczonego pod tabelką z pytaniami.
- W razie wątpliwości odeślij uczniów do materiału pomocniczego → ■■ Kod QR.
- Poproś grupy o ustalenie odpowiedzi na pytania umieszczone w tabeli [zadanie 2].
- Zaprosz reprezentantów grup do podania odpowiedzi. Zapytaj, czy podczas ustalania odpowiedzi pojawiły się elementy zaskoczenia i/lub niejasności?
- [⌚ 5 min] Poproś młodzież o zapoznanie się z wykresem [źródło 4]. Następnie ustalcie odpowiedzi na trzy poniżej umieszczone pytania.

Kod QR nr 2.
Mapa religie świata

Kod QR do materiału pomocniczego.

ZAKOŃCZENIE [⌚ 6 min.]

- Na podstawie odpowiedzi i wniosków do źródeł 2, 3 i 4 poproś o ustalenie odpowiedzi na pytanie z okładki „Time’a”. Zapytaj, czy po zapoznaniu się z danymi i informacjami, odpowiedź, jakiej udzielili na początku lekcji uległa zmianie. Warto zwrócić uwagę na takie kwestie, jak:
 - wiara bez instytucjonalnej przynależności [wierzący i niepraktykujący, np. część mieszkańców państw Europy Zachodniej],
 - przynależność bez wiary [identyfikacja z religią traktowana jako część tożsamości narodowej, np. szintości w Japonii lub anglikanie w Wielkiej Brytanii],
 - problem ustalenia skali sekularyzacji, – polega na tym, że możemy go mierzyć niemal wyłącznie na podstawie kwestii związanych z przynależnością/praktykowaniem/uczestnictwem w czynnościach kultu [np. liczba ceremonii rejestrowanych przez organizacje wyznaniowe lub frekwencja wiernych]. Natomiast kwestia wiary pozostaje intymnym/osobistym zagadnieniem, którego nie sposób zmierzyć narzędziami, które moglibyśmy uznać za naukowe,
 - w przypadku niektórych grup religijnych/wyznaniowych ustalenie ich liczby i specyfiki bywa trudne lub niemożliwe z uwagi na brak danych czy groźbę prześladowań na tle wyznaniowym,
 - w przypadku niektórych religii, np. buddyzm, taoizm, konfucjanizm [religie nonteistyczne] tzn., że nie występuje w nich żaden „osobowo” pojmowany bóg/bóstwo.

ZADANIE 1.

➔ Źródło 1. → Kod QR nr 1.

Is God Dead? [tłum. Czy Bóg umarł?]

Okładka tygodnika „Time” z 8 kwietnia 1966

W momencie publikacji, w 1966 roku, okładka uznana została za niezwykle kontrowersyjną i prowokującą. W bardzo bezpośredni sposób stawiała pytanie o obecność Boga i religii w coraz bardziej zlaicyzowanym [świeckim] społeczeństwie.

Źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Is_God_Dead.jpg [dostęp: 10.07.2022]

lepsza rozdzielczość: <https://api.time.com/wp-content/uploads/2017/03/truth-co-vers-diptych-3.jpg> [dostęp: 10.07.2022] → Kod QR nr 1.

- ② Jaka jest wymowa tej okładki? Jakie wnioski wyciągacie?
- ② Dlaczego, waszym zdaniem, okładka ta została uznana za tak kontrowersyjną, że trafiła do ścisłej czołówki najgłośniejszych okładek „Time’a”, jakie kiedykolwiek wydano?
- ② Zastanówcie się, jak dzisiaj w zglobalizowanym świecie, brzmiałaby odpowiedź na to pytanie?

SŁOWNICZEK

Laicyzacja [łac. *laicus* ‘świecki’, gr. *laikós* ‘ludowy’] – w społeczeństwach nowoczesnych lub ponowoczesnych emancypacja [wyzwolenie] różnych dziedzin i obszarów życia społecznego spod wpływów kościelnych instytucji i religijnych systemów znaczeń [np.: prawodawstwa, szkolnictwa, polityki, gospodarki, kultury, moralności] lub zanik religijnych obyczajów i tradycji; w sensie politycznym laicyzacja polega na ograniczaniu przez państwo wpływów Kościoła i religii za pomocą aktów prawnych, ustanawiających rozdział Kościoła od państwa, np. konfiskata [przejęcie] dóbr kościelnych, sekularyzacja szkolnictwa [szkoły mają charakter świecki, neutralny wyznaniowo] itp.; w sensie socjologicznym laicyzacja przejawia się słabnięciem więzi religijnych wśród wyznawców, a zwłaszcza

spadkiem uczestnictwa w praktykach religijnych, odchodzeniem od norm etycznych i obyczajowych głoszonych przez Kościół i inne organizacje religijne, zmniejszaniem się autorytetu duchowieństwa; w sensie psychologicznym laicyzacja manifestuje się przez zmiany w postawach światopoglądowych, tj. odchodzenie od wiary religijnej w kierunku agnostycyzmu, ateizmu lub indyferentyzmu religijnego; rezultat zmian w świadomości społecznej, spowodowany przez laicyzację, bywa czasami określany jako kryzys religijności.

Sekularyzacja – inaczej zeświecczenie, tu jako synonim laicyzacji.

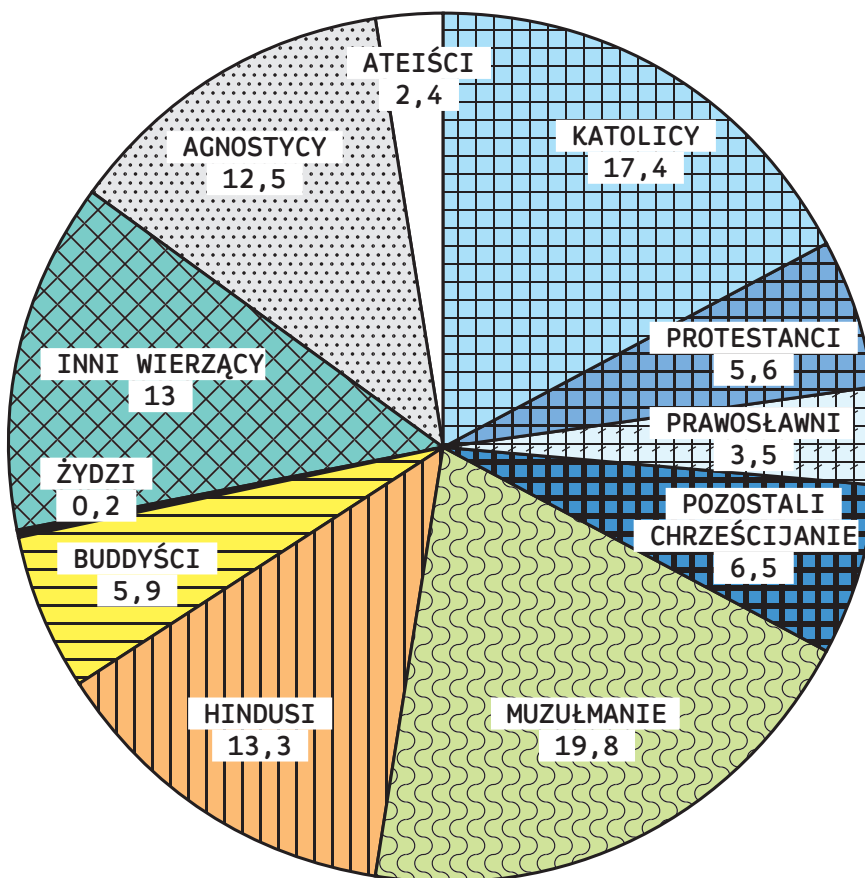

Kod QR nr 1.

Okładka tygodnika „Time”

➔ Źródło 2.

Diagram kołowy. Udział wiernych głównych religii w populacji całego świata [w proc., dane szacunkowe]

➔ Źródło: *Niezbędnik inteligenta. Religie świata*, „Polityka” 2019, s. 129.

ZADANIE 1.

Na podstawie analizy diagramu kołowego rozstrzygnij, które z poniżej zamieszczonych zdań są prawdziwe, a które fałszywe. Informacje pomocnicze znajdziesz – jeden wspólny kod QR do materiału pomocniczego.

	prawda / fałsz
A. Najstarsza z religii Abrahamowych, liczy mniej niż 1% wyznawców.	
B. Pośród wierzących, największą grupę stanowią chrześcijanie.	
C. Pośród wyznawców tzw. religii Abrahamowych, wyznawcy islamu stanowią trzecią, najliczniejszą grupę.	
D. Trzecią pod względem liczby wyznawców religią świata jest hinduizm.	
E. Osoby bezwyznaniowe stanowią czwartą największą grupę wśród przedstawionych na diagramie.	

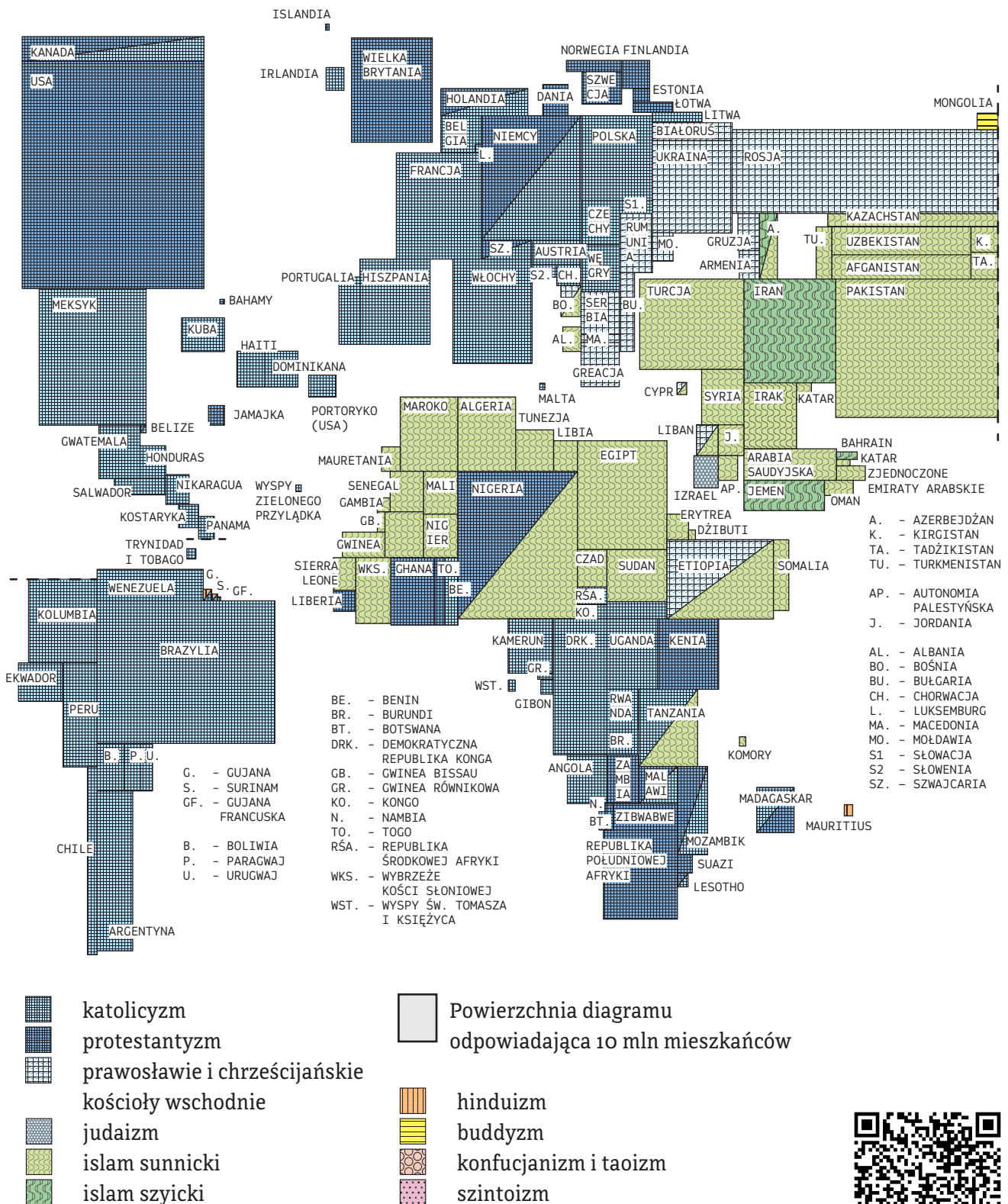

➔ Źródło → ■■ Kod QR do materiału źródłowego

Kod QR do materiału pomocniczego.

➔ Źródło 3. → ■■ Kod QR nr 2

Schemat kartograficzny, Demografia wyznań. Religie dominujące w państwach świata. Ameryka Północna, Europa, Afryka, Bliski Wschód, Azja (część 1.) (Azja Środkowa)

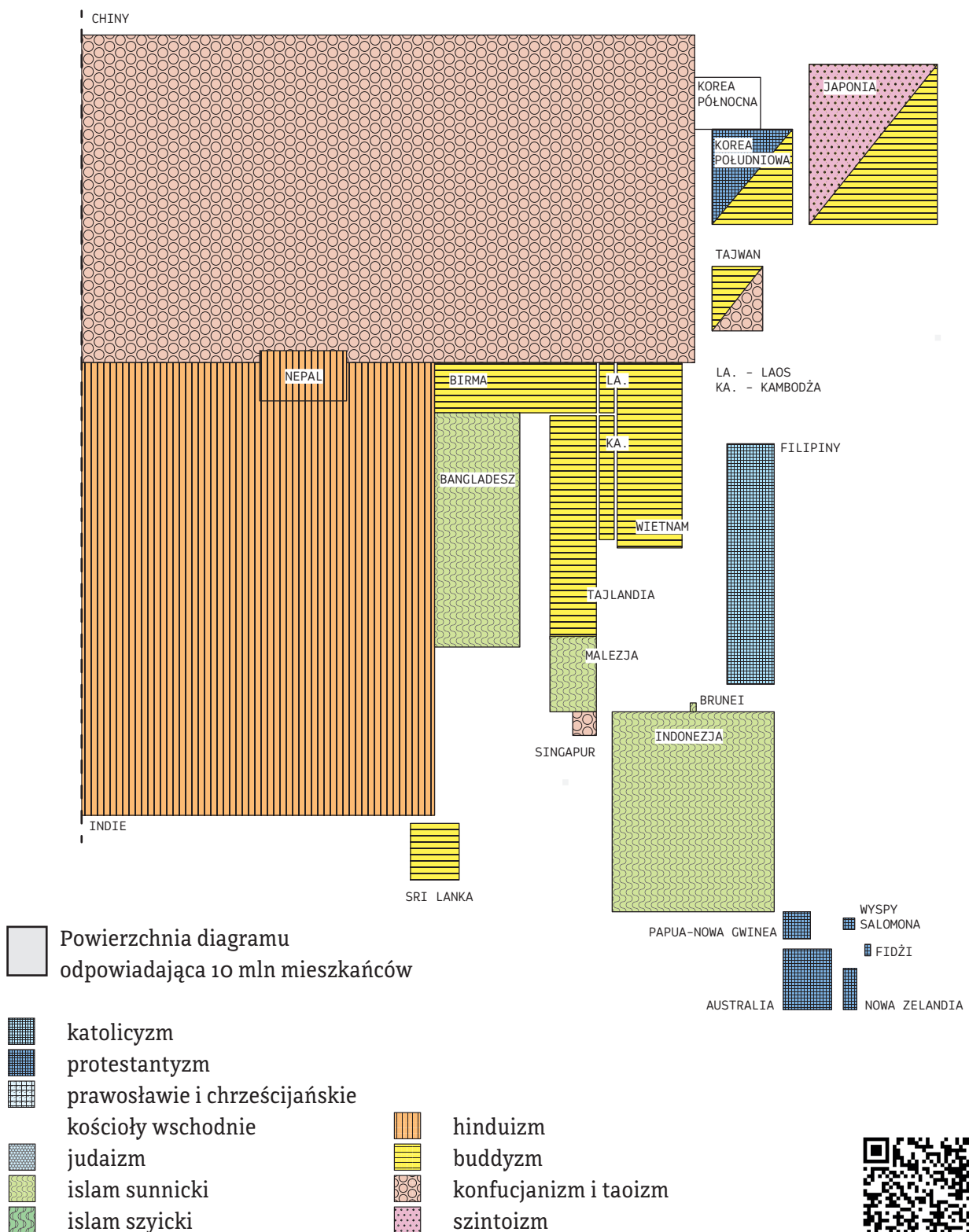
➔ Źródło: *Niezbędnik inteligenta. Religie świata*, „Polityka” 2019, s. 129.

Kod QR nr 2.

Mapa religie świata

➔ Źródło 3. → Kod QR

Schemat kartograficzny, Demografia wyznań. Religie dominujące w państwach świata.
Azja (część 2.) (Daleki Wschód), Oceania

➔ Źródło: *Niezbędnik inteligenta. Religie świata*, „Polityka” 2019, s. 129.

Kod QR nr 2.

Mapa religie świata

ZADANIE 2.

Na podstawie analizy schematu kartograficznego, pracując w grupach, odpowiedzcie na pytania zamieszczone w tabeli. Uwaga! Zadanie wymaga znajomości pojęć wymienionych w słowniczku.

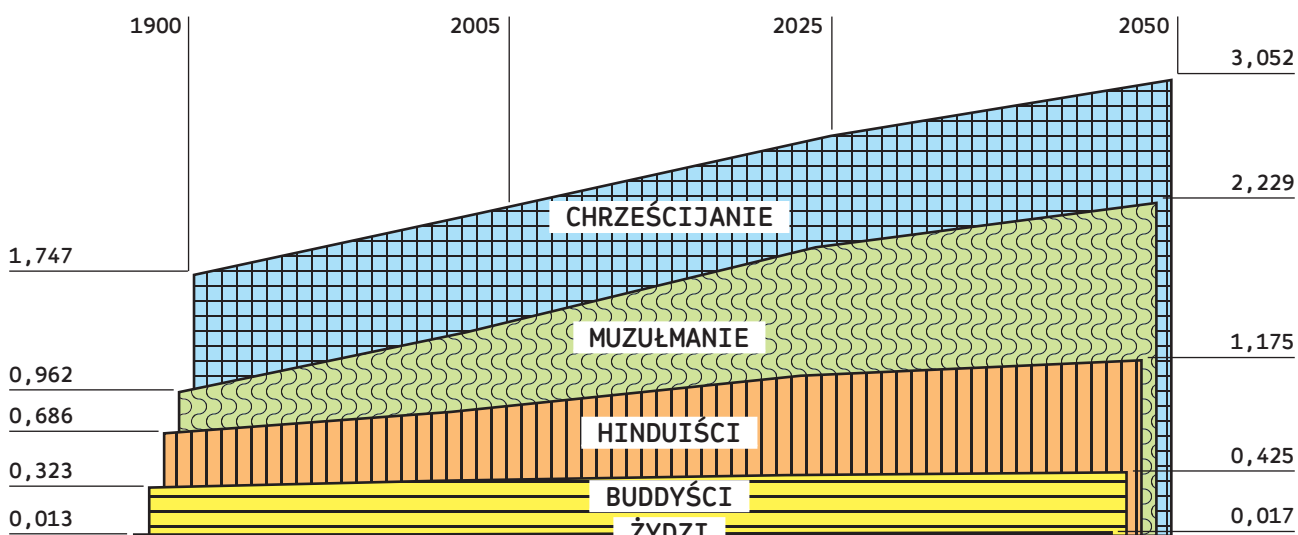
Pytanie	Odpowiedź
Europa	
1 Krajem europejskim z największą populacją protestantów jest ...	
2 Na kontynencie europejskim dominującą religią [nie wyznaniem] jest ...	
3 Na Wyspach Brytyjskich dominuje chrześcijaństwo, jednak jego wyznawcy różnią się między sobą ... (czym)	
4 Prawosławie dominuje w [ilu?] państwach bałkańskich.	
5 W krajach nordyckich dominuje ...	
6 Wśród państw bałkańskich, islam i prawosławie sąsiadują ze sobą w ... [1] oraz ... [2].	[1] [2]
7 Wśród państw bałtyckich katolicyzm dominuje w [ilu?]	
Bliski Wschód	
8 Na Bliskim Wschodzie islam szyicki dominuje w [1], [2], [3].	[1] [2] [3]
Afryka	
9 W Afryce krajem z największą populacją protestantów jest ...	
10 W Afryce, w pobliżu równika, przebiega przybliżona granica dominacji	
11 W krajach Maghrebu dominuje islam ...	
Azja	
12 Protestantyzm i buddyzm sąsiadują w ...	
13 Szintoizm i buddyzm sąsiadują w ...	
14 W kontynentalnej Azji buddyzm dominuje w ... [ilu?] państwach.	
15 W kontynentalnej Azji, pod względem liczby wyznawców, dominują: [1], [2], [3]	[1] [2] [3]
16 W państwach Azji Środkowej dominuje ...	
17 W skali świata państwem o największej populacji protestantów jest ...	
18 W skali świata państwem o największej populacji katolików jest ...	
19 Wśród państw azjatyckich katolicyzm dominuje tylko w/na ...	

SŁOWNICZEK

Bliski Wschód	Arabia Saudyjska, Bahrajn, Egipt, Irak, Iran, Izrael, Palestyna, Jemen, Jordania, Katar, Kuwejt, Liban, Oman, Syria, Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie, ewentualnie Cypr.
Kraje nordyckie	Dania, Norwegia, Szwecja, Finlandia, Islandia
Maghreb	Mauretania, Maroko, Algieria, Tunezja, Libia
Państwa Azji Środkowej	Kazachstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgistan, Tadżykistan
Państwa bałkańskie	Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Grecja, Kosovo [brak danych], Macedonia Północna, Rumunia, Serbia, Słowenia
Państwa bałtyckie	Litwa, Łotwa, Estonia
Państwa skandynawskie	Dania, Norwegia, Szwecja
Wyspy Brytyjskie	Wielka Brytania i Irlandia [nie uwzględniono mniejszych wysp]

↪ Źródło 4.

Wykres. Liczba wiernych [szacunki do 2050 r. w mld osób]

↪ Źródło: Polityka, Niezbędnik inteligenta. Religie świata, s.129

ZADANIE 3.

Na podstawie analizy wykresu powyżej odpowiedz na pytania.

Według prognoz w 2050 roku:

- ① Liczba chrześcijan będzie ponad [ile razy?] większa niż hinduistów.
- ② Drugą, pod względem liczby wyznawców, religią świata będzie
- ③ Liczba wyznawców buddyzmu utrzyma się na poziomie zbliżonym do poziomu z roku
- ④ Powtarzając pytanie z okładki tygodnika „Time”, odpowiedź na nie brzmi

I.9.4. MATERIAŁ POMOCNICZY

I.9.4.1 RELIGIE I SYSTEMY WIERZEŃ

DANE DEMOGRAFICZNE

Dane dotyczące wyznawców poszczególnych religii i systemów wierzeń na całym świecie często się różnią i trudno je porównywać. Powodem tych różnic są m.in.:

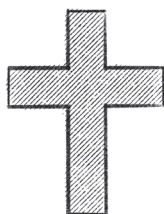
- Niektóre rządy nie zbierają danych o wierzeniach i instytucjonalnej przynależności swoich obywateli do Kościoła.
- Osoby mogą identyfikować się jako wyznawcy więcej niż jednego systemu wierzeń [np. buddysta i ateista] lub jako członek więcej niż jednej uznanej religii [np. niektórzy dżiniści identyfikują się jako hindusi].
- Ankiety i badania grupują dane dotyczące systemów wierzeń na różnesposoby (np.: ludowe religie afrykańskie nie są uwzględnione we wszystkich badaniach).

Przedstawione poniżej dane demograficzne dotyczące systemów przekonań opartych na wierze [w przypadku ateistów czy agnostyków nie możemy mówić o systemie wierzeń] reprezentują zwery-

fikowane [sprawdzone] szacunki, zebrane z uznanych źródeł na temat różnorodności religijnej [...] na całym świecie, i tam, gdzie jest to właściwe, odnotowuje się liczbę zwolenników. Systemy wierzeń uporządkowane zostały według liczby wyznawców na świecie.

PRAKTYKOWANIE I IDENTYFIKACJA

Istnieje wiele sposobów kategoryzowania wierzeń i praktyk religijnych oraz równie wiele sposobów, w jakie ludzie identyfikują własne przekonania religijne. Używa się określeń: wierzący/ należący do wspólnoty wyznaniowej/ praktykujący lub analogicznie niewierzący/ nienależący do wspólnoty wyznaniowej/niepraktykujący. Ludzie mogą dokonać samoidentyfikacji religijnej lub zostać opisani przez innych na wiele sposobów, w tym: niepraktykujący, świecki, nowoczesny, reformatorski, umiarkowany, praktykujący, konserwatywny, ortodoksyjny, fundamentalistyczny i/lub ekstremistyczny.

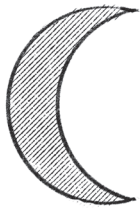

CHRZEŚCIJAŃSTWO

W skali świata: około 2 miliardy wyznawców [w przybliżeniu 29,5% światowej populacji]

Chrześcijaństwo jest jedną z trzech religii monoteistycznych, tzw. abrahamowych. Religie abrahamowe biorą swój początek od Abrahama, którego postać pojawia się w *Starym Testamencie*, *Nowym Testamencie* i *Koranie*. Chrześcijaństwo jest oparte na naukach Jezusa z Nazaretu, które zostały opisane w *Nowym Testamencie Pisma Świętego [Biblii]*. Chrześcijaństwo pojawiło się w I wieku n.e., w łonie ówczesnego judaizmu. W następnych stuleciach rozwinęły się różnorodne interpretacje i praktyki. Współcześnie jest ich wiele różnych grup [wyznań, odłamów], które podążają za naukami Jezusa i mieszczą się „pod parasolem” chrześcijaństwa. Główne wyznania w obrębie chrześcijań-

stwa to katolicyzm, prawosławie i protestantyzm. Dla chrześcijan Jezus jest Synem Bożym i Mesjaszem, jego nadejście przepowiedziano w świętych tekstach hebrajskich. Jezus jest zbawicielem ludzkości; jednocześnie w pełni boskim i w pełni ludzkim. Chrześcijaństwo uczy również, że śmierć i zmartwychwstanie Jezusa utorowały wiernym drogę do przewyciężenia grzechu i pojednania z Bogiem. Życie Jezusa wraz z *Biblią* [zwłaszcza *Nowym Testamentem*] i *Dekalogiem* [dziesięć przykazań] stanowi wzór postępowania dla chrześcijan. Krzyż jest zarówno symbolem śmierci Jezusa, ale także tego, jak pokonał on śmierć i grzech. Chrześcijaństwo jest obecnie największą i najbardziej praktykowaną religią świata.

ISLAM

W skali świata: około 1 – 1,6 miliarda wyznawców
[15% – 24% światowej populacji]

Islam jest kolejną z trzech religii mono-teistycznych, tzw. Abrahamowych. Jest niezwykle zróżnicowany. Islam to druga co do wielkości religią świata, zaś wyznawców islamu określa się mianem muzułmanów. Słowo muzułmanin oznacza „ten, który poddaje się Bogu”, a islam oznacza „całkowite poddanie się woli Boga”, którego w islamie określa się Allah (arab.). Świętą księgą islamu jest *Koran*, który, według muzułmanów, został objawiony prorokowi Mahometowi [żyjącemu w VII w.] jako słowa podyktowane bezpośrednio przez Boga. Mahomet jest uważany za wysłannika i ostatniego proroka Boga. Za wcześniejszych proroków islam uznaje Mojżesza, Eliasza i Jezusa. Do podstawowych wierzeń i praktyk islamu należy tzw. pięć filarów islamu.

Są to wiara w jedyność Boga [tzn., że jest tylko jeden bóg – Allah] i w Mahometa będącego ostatnim Bożym posłańcem [prorokiem]; pięciokrotne w ciągu dnia odmawianie modlitwy rytualnej; troska wobec potrzebujących i rozdawnictwo jałmużny [wsparcie materialne/finansowe]; samooczyszczanie się wiernych poprzez post podczas świętego miesiąca Ramadan; odbycie tzw. hadżdż – pielgrzymki do Mekki, przynajmniej raz w życiu przez tych, którzy mogą sobie na tę podróż pozwolić. Wielu muzułmanów przestrzega diety tzw. halal i modli się pięć razy dziennie zwracając twarz w stronę Mekki [w świątyniach islamu – meczetach, znajduje się nisza zwana mihrabem wskazująca kierunek Mekki]. Mekka leży w Arabii Saudyjskiej i uważa się ją za święte miasto islamu.

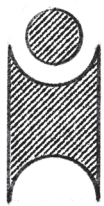

HINDUIZM

W skali świata: około 1 miliard wyznawców [15% światowej populacji]
[uwaga: hindus to określenie wyznawcy hinduizmu, natomiast Indus to określenia obywatela Indii/osoby pochodzącej z Indii]

Hinduizm jest powszechnie uważany za najstarszą zorganizowaną religię na świecie i jest trzecią [pod względem liczby wyznawców] religią na ziemskim globie. Wiele odmian hinduizmu uznaje jedno główne bóstwo, Brahmana, a licznych hinduistycznych bogów i boginie postrzega jako sposoby manifestowania wiary do tego jednego najwyższego Boga. Wszystkim tym bóstwom oddaje się cześć na wiele różnych sposobów. Właśnie dlatego hinduizm uważany jest przez niektórych za mono-teistyczny [wiara w jednego Boga], a przez innych za politeistyczny [wiara w wielu bogów]. W przeciwieństwie do innych religii, hinduizm nie przypisuje swoich początków jednej osobie lub pojedynczej świętej księdze. Hinduizm uznaje oddziaływujące na niego różnorodne wpływy, prawdopodobnie sięgające czasów prehistorycznych na subkontynencie indyjskim. Hinduizm nie ma jednej teologii ani centralnej organizacji religijnej [jak katolicyzm] lub jednego wyzna-

nia wiary [jak chrześcijaństwo czy islam]. Hinduizm uczy, że żadna religia nie ma wyłącznych praw do zbawienia; natomiast postrzega wszystkie autentyczne ścieżki religijne jako aspekty Boga. Hinduizm czerpie z bogatego piśmiennictwa, które rozwijało się przez całą jego historię. Spośród licznych tekstów należy wymienić *Wedy*, *Upaniszady* i *Tantry* cieszące się największym autorytetem wśród większości Hindusów. Do centralnych idei hinduizmu należą dharma (etyka i obowiązki), karma (prawo przyczyny i skutku), samsara (nieustanny cykl reinkarnacji życia, śmierci i odrodzenia) oraz moksha (uwolnienie z samsary). W niektórych odmianach hinduizmu, czynności kultu są bardzo ważne, od codziennych rytuałów modlitewnych po ceremonie lub puja [składanie ofiar]. Ponadto wielu hindusów utrzymuje dietę wegetariańską, wywodzącą się z jednego z podstawowych zasad hinduizmu tzw. ahimsa – zasady nie stosowania przemocy.

ATEIZM / AGNOSTYCYZM / NIERELIGIJNOŚĆ / SEKULARYZM

W skali świata: około 1 miliard zwolenników
[15% światowej populacji]

Pomiędzy czterema wyżej wymienionymi grupami występują różnice. Natomiast podobieństwo pomiędzy nimi polega na tym, że w każdej z nich jednostki nie są przywiązane do żadnych praktyk religijnych, przekonań lub kultury, a tym, co ich łączy jest brak związku z jakąkolwiek „wyższą siłą” lub świętym tekstem. Wiele osób dokonuje tzw. krzyżowej identyfikacji [identyfikuje się dwójako] w ramach tych grup i dlatego badania demograficzne często nie różnicują między tymi czterema grupami respondentów. Często agnostycy zostają sklasyfikowani w tej samej kategorii co ateści i/lub inne osoby niereligijne.

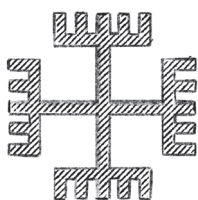
CZYM RÓŻNIĄ SIĘ TE GRUPY?

Ateizm to brak wiary w jakiegokolwiek Boga, bogów lub istoty duchowe. Wyjaśniając pochodzenie wszechświata, ateści nie odwołują się do Boga jako stwórcy. Ateści uważają, że ludzie, bez pomocy bogów i świętych tekstów, mogą ustanawiać kodeksy moralne, według których będą żyć. Wielu ateistów jest także sekularystami tzn. przeciwnikami wspierania przez państwo osób wyznających jakąkolwiek zorganizowaną religię. Jednak można być zarówno ateistą, jak i wyznawcą tradycji religijnej. Wielu buddystów identyfikuje się w taki sposób. Podobne stanowisko prezentują zwolennicy innych poglądów takich jak chrześcijański ateizm, judaizm humanistyczny i antyrealizm.

AGNOSTYCYZM to pogląd zakładający, że istnienie lub nieistnienie Boga lub jakiegokolwiek bóstwa czy prawdziwość jakichkolwiek innych twierdzeń metafizycznych jest nieznaną i/lub niepoznawalną. Co więcej, agnostycy są na ogół zwolennikami idei „niewiedzy”.

NIERELIGIJNOŚĆ to brak zasad lub praktyk religijnych oraz brak zaangażowania w sprawy religijne. Światopoglądy i wartości osób niereligijnych na ogół wywodzą się z systemów niezwiązanych z żadną religią.

SEKULARYZM opiera się przede wszystkim na wierze w rozdział Kościoła i państwa. Większość sekularystów uznaje istnienie szkół religijnych za problematyczne. Sekularyści popierają wolność wyznania i całkowicie sprzeciwiają się dyskryminacji ludzi z powodu ich przekonań religijnych lub niereligijnych. Większość sekularystów to ateści, jednak niektórzy deklarują się jako wyznawcy religii. Brytyjcy sekularyści podkreślają, że ani osobom, ani podmiotom religijnym nie należy przyznawać przywilejów. Wzywają oni m.in. do eliminacji reprezentacji religii w parlamencie (tj. miejsc dla biskupów) i likwidacji Kościoła Anglii. Ponadto brytyjcy sekularyści uważają, że prawo nie powinno zabraniać silnej [ale rozsądnej] krytyki różnych religii lub religii w znaczeniu ogólnym.

RELIGIE LUDOWE

W skali świata: około 600 milionów + wyznawców
[9+% światowej populacji]

Religia ludowa to ogólne określenie lokalnych, rdzennych praktyk, które są związane z lokalnym stylem życia. Różni teoretycy, na rozmaite sposoby definiują tę kategorię. Często obejmuje ona:

- tradycyjne religie afrykańskie obejmujące różne praktyki religijne w Afryce przed pojawieniem się islamu i chrześcijaństwa;
- wiele odmian religii wyznawanych przez Afrykanów w obu Amerykach. Religie te wywodzą

się z wierzeń afrykańskich, ale zawierają jednocześnie elementy chrześcijaństwa. Są to Joruba, Santería, Candomblé, Vodoun i Oyotunji;

- religie ludowe obu Ameryk takie jak religia Azteków, religia Inków, religia Majów i współczesne wierzenia katolickie, takie jak kult Matki Boskiej z Guadalupe w Meksyku;
- tradycje rdzennych Amerykanów praktykowane na całym kontynencie Ameryki Północnej;
- związki religii ludowych z bardziej zorganizowanymi religiami.

Cechą charakterystyczną niektórych tych religii ludowych jest synkretyzm religijny czyli łączenie/włączenie dwóch lub więcej systemów wierzeń religijnych do nowego systemu tak jak w przypadku stopienia afrykańskich religii ludowych i chrześcijaństwa. Dane demograficzne dotyczące religii ludowych są trudne do znalezienia i zweryfikowania ze względu na różne definicje i interpretacje tego, co jest, a co nie jest religią ludową.

BUDDYZM

W skali świata: około 400 milionów wyznawców
[6% światowej populacji]

Buddyzm jest dharmiczną (odnoszącą się do obowiązku lub możliwości cnotliwego działania), nieisteistyczną [pozbawioną wiary w istnienie boga lub bogów] religią głoszącą nauki Siddharthy Gautamy, znanego jako Budda lub Przebudzony. Buddyzm powstał na subkontynencie indyjskim około 2600 lat temu i rozprzestrzenił się na terenie Azji i Europy Wschodniej po śmierci Buddy. Istnieje wiele gałęzi buddyzmu, w tym mahajana, buddyzm południowy [theravada], buddyzm wschodni [chiński] i północny [tybetański]. Głównymi tekstami buddyjskimi, różnie interpretowanymi przez wyznawców różnych gałęzi buddyzmu są: palijskie *Tipitaka* (kanon palijski) [zawierający zasady dyscypliny,

dyskursów i filozofii], sutry mahajany [oryginalne nauki Buddy] i *Dhammapada* [zbiór moralnych mów Buddy]. Do doktryn buddyzmu należą 4 szlachetne prawdy. Są to twierdzenia: wszystkie żyjące istoty cierpią [ludzie, zwierzęta]; przyczyną cierpienia jest samolubne pragnienie; cierpienie można zatrzymać; sposobem powstrzymania cierpienia jest podążanie „szlachetną ośmioraką ścieżką” [wskazówki Buddy dotyczące prowadzenia prawego życia]. Inną wiodącą zasadą w buddyzmie jest „droga środka”, która sugeruje, że życie należy prowadzić z umiarem, bez popadania w skrajności, unikając krzywdzenia innych i kultywując dobrą wolę wobec wszystkich. Wielu buddystów jest wegetarianami i wierzy w reinkarnację.

CHIŃSKIE RELIGIE TRADYCYJNE

W skali świata: około 400 milionów wyznawców
[6% światowej populacji]

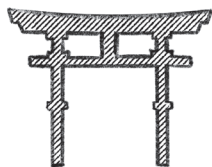
Określenie „chińskie religie tradycyjne” odnosi się do zróżnicowanego i skomplikowanego zbioru wielu religii i tradycji filozoficznych takich jak chińska religia ludowa, taoizm, konfucjanizm i buddyzm, obecne teraz i dawniej w Chinach. Dla wielu religijnych Chińczyków tradycje te łączą się tworząc złożony światopogląd i tradycję religijną.

„Chińska religia ludowa” to określenie lokalnych, plemiennych wierzeń i religijnych praktyk istniejących w Chinach od tysięcy lat. Różnią się one znacznie, w zależności od wyznawców, i mogą obejmować wierzenia w mityczne

postaci, bogów i boginie, kult przodków oraz komunikację z ciałami niebieskimi i zwierzętami, wymieniając przykładowo tylko kilka z szerokiej gamy wierzeń.

Taoizm ukształtował się jako odrębna tradycja około roku 550 p.n.e. Za jego twórcę uważa się Laoziego, autora *Laozi Daodejing*, głównego tekstu myśli taoistycznej. *Tao* jest tłumaczone jako ścieżka lub droga i odnosi się do określonego, prawego [słusznego, zgodnego z zasadami] sposobu życia. W taoizmie często podkreśla się kilka koncepcji. Należy do nich *wu wei* [nieangażowanie] koncepcja oznaczająca wiedzę, kiedy działać, a kiedy nie działać zgodnie z siłami natury. Kolejną jest koncepcja przeciwieństw. Zakłada ona, że wszystko składa się z przeciwstawnych sił [ciepło i zimno; wysokość i niskość; yin i yang), które muszą pozostawać w równowadze. Przez wieki taoizm obejmował kult boga oraz przodków, a także alchemię oraz wytwarzanie leków. Ostatecznie jednak celem wyznawcy taoizmu jest zharmonizowanie jaźni z Tao [ścieżką].

SHINTŌ [SZINTOIZM]

W skali świata: około 4 mln – 100 mln wyznawców
[0,06% – 1,5% światowej populacji]

Shintō to starożytna, rdzenna religia Japonii, często uważana za rodzaj animizmu [przypisywanie duszy wielu istotom, żywym lub nieożywionym] lub tradycję szamańską. Shintō otrzymało swoją nazwę z połączenia chińskich słów *shin* i *tao* oznaczających „drogę bogów”. Istnieje kilka rodzajów shintō [świątynne, ludowe, państwowe], które skupiają się na różnych aspektach tradycji. Zwolennicy shintō czczą kami – lokalnych bogów lub istoty duchowe, które rezydują w określonych miejscach, albo zjawiska naturalne (słońce, jeziora) lub obiekty (kapliczki). Shintō nie posiada konkretnego zestawu modlitw, świętych budowli lub świętych osób, które miałyby pierwszeństwo przed jakimkolwiek innymi. Wielu wyznawców shintō czci Amaterasu kami [bogini słońca]. Istnieją teksty, które choć nie są uważane za święte,

Konfucjanizm został założony około 550 p.n.e. przez chińskiego filozofa Kong Qiu [Konfucjusza]. Ugruntowaną tradycją stał się dopiero w II i I w. p.n.e. Konfucjusz wierzył, że ostateczna rzeczywistość wykracza poza ludzkie zrozumienie. Dlatego w konfucjanizmie nie występują bóstwa ani nauki o życiu pozagrobowym. Zamiast tego konfucjanizm zachęca jednostki do skoncentrowania się na właściwym postępowaniu w tym życiu. Kładzie nacisk na uczenie się z przeszłości, człowieczeństwo, pobożność synowską [szacunek dla rodziców i przodków], uczciwość, wzajemność, prawość i lojalność. Konfucjusz wierzył w świętość codziennych rytuałów [rutynowych czynności życia codziennego] jako sposobu na zjednoczenie ludzi i wzmacnianie społeczności. Dlatego kształtowanie rytuałów ma kluczowe znaczenie dla systemu konfucjańskiego.

Buddyzm jest również szeroko praktykowany w Chinach [patrz część poświęcona buddyzmowi].

to mają „uprzywilejowany” status. Wielu Japończyków nie postrzega shintō jako religii, ale bardziej jako aspekt japońskiego życia. Pod koniec II wojny światowej japońscy przywódcy oświadczyli, że shintō nie jest już państwową religią Japonii, ale wielu ludzi nadal praktykuje jej obrzędy i rytuały. I odwrotnie, ponieważ shintō miało kiedyś status religii państwowej, wielu Japończyków jest zaliczanych do shintoistów, choć nie praktykuje tej religii. Dodatkowo shintō jest często praktykowane obok innych religii takich jak buddyzm czy konfucjanizm, co utrudnia oszacowanie liczby jego wyznawców.

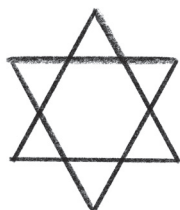

SIKHIZM

W skali świata: około 25 milionów wyznawców
[0,4% światowej populacji]

Sikhizm powstał w XV wieku w północnych Indiach. Dla tradycji skhizmu kluczowe znaczenie mają nauki Guru Nanaka [założyciela religii] i dziewięciu innych guru [oświeconych przywódców], jak również święty tekst, *Sri Guru Granth Sahib*. Słowo *sikh* pochodzi z sanskryckiego korzenia, co tłumaczy się jako uczeń lub uczenie się. Sikhowie dążą do zbawienia poprzez ciągłe poznawanie Boga, osobistą medytację i prawowite życie. Głównym przesłaniem sikhizmu jest twierdzenie o istnieniu jednego Boga [tego samego dla wszystkich religii]. Sikhizm głosi, że życie powinno koncentrować się na poświęceniu i pamiętaniu o Bogu przez cały czas. Sikhowie powinni być hojni dla mniej szczęśliwych i służyć innym. Ludzie są równi bez względu na płeć czy rasę. Należy szukać życia wypełnionego prawdą, wyrzekając się pokus

i grzechów. Niektórzy sikhowie decydują się na złożenie unikalnej formy zobowiązania [*amrit*], które obejmuje przestrzeganie określonych zasad takich jak noszenie pięciu przedmiotów wiary lub pięciu „k”. Są to: *kesh* [włosy – pozostaw włosy nieobcięte]; *khanga* [grzebień – trzymaj grzebień w środku włosów, co reprezentuje czystość]; *kirpan* [miecz; także kombinacja pendzabskich słów: *kirpa* [akt dobroci] i *aan* [honor] – „noś stalowy miecz” – stałe przypomnienie o obowiązku szukania sprawiedliwości i walki z uciskiem; *kara* [żelazna bransoletka – „noś bransoletkę, która działa jak obręczka”, wskazując na więź między Bogiem a noszącym]; *kachera* [określenie bielizny – „noś specjalną bieliznę oznaczającą samodyscyplinę”]. Wielu sikhij-skich mężczyzn i kobiet nosi turban zakrywający ich długie włosy. Świątynie sikhijskie nazywane są gurdwarami.

JUDAIZM

W skali świata: około 15 milionów wyznawców
[0,2% światowej populacji]

Judaizm jest najwcześniejszą z trzech mono-teistycznych religii abrahamowych. Religie te wywodzą się z jednego źródła, od Abrahama, którego postać pojawia się w hebrajskim *Starym Testamencie* [*Tanach*], chrześcijańskim *Nowym Testamencie* i muzułmańskim *Koranie*. Według tradycji, początki judaizmu sięgają przymierza pomiędzy Bogiem i Abrahamem datowanego na rok 2000 p.n.e. Wśród współczesnych wyznawców judaizmu [żydów] istnieje wiele grup [ze względu na sposób przestrzegania zasad]. Są to żydzi reformowani, konserwatywni, ortodoksyjni i rekonstrukcjoniści. Centralnymi źródłami autorytetu w judaizmie są zarówno teksty, jak i tradycja. Judaizm ma także bogatą historię, która w istotny sposób wpływa na jego tradycje i dziedzictwo. Jednym z zasadniczych twierdzeń judaizmu jest przekona-

nie o istnieniu jednego wszechmogącego, wszechwiedzącego Boga stwórcy. Zgodnie z tradycją, Bóg zawarł przymierze z Żydami, którym dał przykazania i prawa do przestrzegania. Prawa te są zapisane w *Torze* [*Pięcioksiąg*, pierwsze pięć ksiąg Biblii hebrajskiej i chrześcijańskiej], którą Mojżesz [ten, który wyprowadził Żydów z niewoli egipskiej] otrzymał od Boga. Kolejnym źródłem praw jest *Talmud*. Wielu wyznawców tej religii kładzie nacisk na sposób życia i wspólnotowość. Podstawowe wartości judaizmu to *tikkun olam* [naprawianie świata], *cedaka* [dobroczynność], pokój, rodzina, wspólnota, sprawiedliwość i święte życie. Świątynia żydowska [dom modlitwy] nazywana jest synagogą. Wielu Żydów przestrzega również koszernej diety.

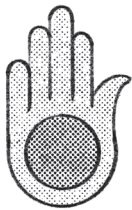

BAHAIZM [BAHÁ'Í]

W skali świata: około 6 – 8 milionów wyznawców
[0,09% – 0,1% światowej populacji]

Bahaizm powstał w poł. XIX wieku w Persji po tym jak Sajjid Ali Muhammad ogłosił się Bába, czyli bramą prowadzącą do poznania Boga, postacią podobną do mesjasza w islamie szyickim. Jednocześnie zapowiedział pojawienie się kolejnego w linii proroków [do których zaliczył Mojżesza, Jezusa i Mahometa]. Tym prorokiem był Ali Husajn Nuri o przydomku Baha Allah [Bahá'u'lláh – blask boga] założyciel bahaizmu. Bahaici wierzą, że istnieje jedno bóstwo-stwórca, które przez wieki miało wielu proroków, czego dowodem są różne religie na świecie. Ponadto bahaici uważają, że duchowa prawda wszystkich religii jest taka sama. Bahaici głoszą, że każda żywa istota musi być traktowana z miłością, życzliwością i współczuciem. Celem bahaizmu jest doprowadzenie do jedności ludzkości.

Niektóre praktyki i zasady obejmują codzienną modlitwę i wyznanie wiary w Boga, życie w służbie ludzkości, braterstwo z wyznawcami wszystkich religii, równość kobiet i mężczyzn oraz zniesienie skrajności pomiędzy ubóstwem i bogactwem. Symbolem bahaizmu jest dziewięciopromienna gwiazda reprezentująca duchowe dopełnienie. Podczas gdy jego początki wywodzą się z szyickiego islamu, jej wyznawcy postrzegają go jako niezależną religię. Aby wyjaśnić relacje szyickiego islamu i bahaizmu często posługuje się analogią do chrześcijaństwa powstałego jako niezależna religia, a wywodzącego się z judaizmu. W przeszłości jednak istniały napięcia religijne i prześladowania bahaitów przez wyznawców islamu, którzy nie uznawali bahaizmu za niezależną religię, ale raczej za odstępstwo od islamu.

DŽINIZM

W skali świata: około 5 – 10 milionów wyznawców
[0,07% – 0,1% światowej populacji]

Dżinizm to religia wywodząca się głównie z Indii, której zasadniczym założeniem jest przekonanie o wieczności dżinizmu jako religii bez początku i końca. Jednak jego zorganizowane praktyki sięgają IX–VI wieku p.n.e. Dżiniści wierzą, że zwierzęta i rośliny, a także ludzie, mają dusze. Każdą z tych dusz uważa się za równie wartościową, zasługującą na szacunek i współczucie. To przekonanie powoduje, że dżiniści są ścisłymi wegetarianami. W życiu starają się minimalizować użycie światowych zasobów. Dżinizm uczy, że drogą do wyzwolenia i błogości jest życie polegające na nieszkodzeniu [innym – *ahimsa*] i wyrzeczeniu. Podobnie jak Hindusi, dżiniści wierzą w reinkarnację i starają się osiągnąć ostateczne wyzwolenie tzn. uwolnienie się z nieustannego cyklu narodzin, śmierci i odrodzenia, aby nieśmiertelna dusza żyła wiecznie w stanie błogości. Dżinizm nie zakłada istnienia bogów ani istot

duchowych, które pomagałyby człowiekowi. Żyjąc zgodnie z zasadami dżiniści muszą polegać na sobie. Składają oni 5 wielkich ślubowań [*mahavrat*], które dotyczą niestosowania przemocy, nieprzywiązywania się do rzeczy, zaniechania kłamstwa, zaniechania kradzieży i powściągliwości seksualnej.

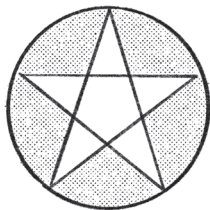

DRUZYZM

W skali świata: około 500 000 – 2 miliony wyznawców
[0,01% – 0,03% światowej populacji]

Druzowie to mała, monoteistyczna grupa religijna skupiona głównie na wschodnich wybrzeżach Morza Śródziemnego [Liban, Jordania, Izrael, Wzgórze Golan, Turcja]. Wyznawcy nazywają siebie Ahl al-Tawhid/al-Muwahhidun [„lud monoteizmu”]. Druzowie wierzą w jednego transcendentnego Boga, który jest obecny w całym istnieniu [...]. Wiara druzów wyłoniła się z podgrupy szyzmu [jeden z głównych odłamów islamu] w X–XI wieku. Chociaż opiera się na islamie, wiara druzów czerpie z innych filozofii i religii monoteistycznych [greckich tekstów filozoficznych, chrześcijaństwa, gnostycyzmu]. Druzujskie teksty religijne są znane

pod wspólną nazwą *Kitab al-Hikma* [Księga Mądrości]. Druzowie przestrzegają siedmiu przykazań [...]. Natomiast nie przestrzegają 5 filarów islamu i dlatego przez wielu muzułmanów nie są uważani za wyznawców islamu. W obliczu prześladowań, rozpoczętych w XI w. [trwających do dziś] przyjęli praktykę *taqiyya* polegającą na „ukrywaniu swoich prawdziwych przekonań i zewnętrznym akceptowaniu wierzeń religijnych tych, pośród których żyją”. Praktyka ta funkcjonuje do dziś. Dlatego wiele druzujskich nauk pozostaje nieznanymi, a ustalenie dokładnej liczby wyznawców na świecie jest wyzwaniem.

NEOPOGANIZM I WICCA

W skali świata: brak wiarygodnych danych

nań o odrodzeniu starożytnych praktyk religijnych i wierzeń pogańskich.

Największą i najbardziej znaną z neopogańskich religii jest wicca. Wicca [odnosi się do nauczania i tekstów], ale stanowi również rekonstrukcję wierzeń, symboli i bóstw starożytnych Celtów [800 p.n.e]. Wicca nie posiada centralnej ortodoksji [nauk, zasad], a praktyki wiccan są bardzo zróżnicowane, w zależności indywidualnych poglądów i grupy wiccan, do której się odwołujemy. Wyznawcy wicca mogą być monoteistami [uznają istnienie jednego Boga o aspekcie męskim i żeńskim] lub politeistami [wierzą w wielu bogów i bogiń] lub ateistami. Jednym z podstawowych założeń wicca jest nacisk na równość pomiędzy kobiecością a męskością. Kluczowe dla wierzeń wicca są żywioły Ziemi, Powietrza, Ognia i Wody. Do żywiołów odnosi się jedno z tłumaczeń symboliki pentagramu;

jeden punkt gwiazdy odpowiada jednemu żywiołowi, piąty punkt symbolizuje ducha. Wielu wiccan praktykuje swoje wierzenia samotnie, podczas gdy inni tworzą grupy nazywane czasami sabatami lub gajami. Jest to religia zdecentralizowana, w której jednostki rozwijają własne wierzenia, rytuały i praktyki. Wiccianie stykają się z marginalizacją i uciskiem, głównie ze strony grup chrześcijańskich, a powodem tego jest twierdzenie, że są oni powiązani z szatanem lub kultami satanistycznymi. Wiccianie zaprzeczają temu oskarżeniu. Wicca i inne religie neopogańskie przeżywają szybki wzrost w USA i na świecie.

ZOROASTRIANIZM [ZARATUSZTRIANIZM, ZOROASTRYZM]

W skali świata: około 200 000 wyznawców
[0,003% światowej populacji]

Nazwa zoroastrianizm pochodzi od proroka Zoroastra [Zaratustry, Zaratusztry]. W zapiskach historycznych religia ta pojawia się około połowy V wieku p.n.e., w czasach imperium perskiego. Pierwotnie zoroastrianizm znany był w Iranie. W X wieku, na skutek islamizacji Iranu, wielu wyznawców zoroastrianizmu uciekło do Indii, aby swobodnie praktykować. Dlatego współcześnie wyznawcy dzielą się na dwie grupy: irańską i Parsi, która zamieszkuje Indie. Główne koncepcje zoroastrianizmu obejmują dualizm dobra i zła oraz walkę między prawdą (porządkiem) a fałszem (chaosem). Prawda i porządek są związane ze Stwórcą, bogiem Ahura Mazdą. Ludzie uczestniczą w wierze, kierując się zasadą „dobre myśli, dobre słowa, dobre uczynki”, której przestrzeganie ma pozwolić wyeliminować chaos i zło. Uroczystości i święta są waż-

nymi elementami praktykowania religii. Pierwsze sześć [obowiązkowych] świąt, zwanych sześcioma gahambarami to cykl celebrujący zmianę pór roku. Siódmym i ostatnim obowiązkowym świętem jest Noruz [Nowy Rok], które jest obchodzone podczas wiosennej równonocy. Z tej okazji ucztuje się i rozpala ogień, symbolizujące światło Boga i czystość. Tradycyjny zoroastriański rytuał modlitewny może obejmować wychwalanie Najwyższego Boga Ahura Mazdy, oczyszczenie poprzez umycie rąk, zwrócenie twarzy w kierunku słońca lub ognia, noszenie *kusti* [sznura trzykrotnie przewiązanego] wokół *sudreh* [długiej, białej, bawełnianej koszuli]. To, czy i jak się modlimy, zależy od preferencji każdego wyznawcy. Zoroastrianizm jest jedną z najmniejszych religii świata. Liczba wyznawców maleje, ponieważ konwersja [przejście] na zoroastrianizm jest zabroniona, a małżeństwa mieszane są niedozwolone.

Tłumaczenie własne na podstawie:

<https://www.learningforjustice.org/sites/default/files/general/World%20Religions%20Fact%20Sheet.pdf>

[dostęp: 10.07.2022]